Lagutskottets betänkande
2002/03:LU11

Förvärv av stöldgods i god tro

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2002/03:17 Förvärv av stöldgods i god tro.

I propositionen föreslås ändringar i lagen om godtrosförvärv av lösöre som innebär att det inte längre skall vara möjligt att göra godtrosförvärv av stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom. Den bestulne skall således ha rätt att få tillbaka egendomen utan att behöva betala någon lösen, oavsett om den som har förvärvat egendomen varit i god tro eller ej. Som en följd av detta föreslås också införandet av bestämmelser i konsumentköplagen om rättsligt fel som ger köparen rätt att bl.a. häva köpet om tredje man har äganderätt till det köpta. Vidare föreslås ändringar i rättegångsbalkens regler om beslag som syftar till att underlätta för en målsägande att få tillbaka beslagtagen egendom.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

Ingen motion har väckts med anledning av propositionen, och utskottet föreslår att riksdagen antar lagförslagen.

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Förvärv av stöldgods i god tro

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre,
2. lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932),
3. lag om ändring i rättegångsbalken.

Stockholm den 4 mars 2003

På lagutskottets vägnar

Inger René

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger René (m), Marianne Carlström (s), Raimo Pärssinen (s), Jan Ertsborn (fp), Hillevi Larsson (s), Yvonne Andersson (kd), Tasso Stafilidis (v), Maria Hassan (s), Bertil Kjellberg (m), Rezene Tesfazion (s), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c), Anneli Särnblad Stoors (s), Henrik von Sydow (m), Niclas Lindberg (s), Johan Löfstrand (s) och Kerstin Fredriksson (s).

Redogörelse för ärendet

När en person förvärvar egendom från någon som saknar rätt att förfoga över den och köparen inte borde misstänka säljarens bristande förfoganderätt brukar man säga att förvärvet görs i god tro.

Konflikten mellan den ursprunglige ägarens och den godtroende förvärvarens anspråk på egendomen kan lösas genom en tillämpning av endera av två principer, nämligen exstinktionsprincipen och vindikationsprincipen. Exstinktionsprincipen innebär att den godtroende förvärvaren blir ägare till egendomen och att den tidigare ägarens äganderätt upphör i och med godtrosförvärvet. Förvärvaren gör ett s.k. exstinktivt förvärv. Den tidigare ägaren har dock rätt att få tillbaka egendomen mot lösen. Vindikationsprincipen innebär motsatsen, nämligen att den ursprunglige ägarens rätt består och att han har rätt att få tillbaka egendomen från den godtroende förvärvaren utan att betala lösen.

Lagstiftning om godtrosförvärv finns i bl.a. lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre (godtrosförvärvslagen), som trädde i kraft den 1 januari 1987 (prop. 1985/86:123, bet. LU 1986/87:4, rskr. 6). Godtrosförvärvslagen bygger på exstinktionsprincipen.

Hösten 1998 beslutades en ändring i godtrosförvärvslagen som innebar en skärpning av kravet på vad som skall anses vara ett förvärv i god tro (prop. 1997/98:168, bet. 1998/99:LU2, rskr. 21). I den då aktuella propositionen uttalade regeringen att inriktningen i fortsättningen borde vara att vindikationsprincipen skall gälla i fråga om stöldgods och därmed jämställd egendom. En sådan ändring var emellertid, anfördes det vidare, av stor principiell och praktisk betydelse som måste övervägas noga och som krävde ytterligare beredningsunderlag. Regeringen tillkallade därför i november 1998 en särskild utredare vars huvuduppgift var att föreslå regler om att den ursprunglige ägaren har rätt att utan lösen få tillbaka egendom som stulits från honom, dvs. en lagreglering baserad på vindikationsprincipen. Utredaren hade även att ta ställning till vilka fall av olovlig hantering i övrigt som alltid skulle leda till att den ursprunglige ägarens rätt bestod (dir. 1998:95).

Utredningen, som antog namnet Utredningen om nya regler om godtrosförvärv, redovisade sitt uppdrag i juni 2000 i betänkandet (SOU 2000:56) Vindikation av stöldgods. Betänkandet har remissbehandlats och ligger till grund för lagförslagen i förevarande proposition.

I propositionen föreslår regeringen – efter hörande av Lagrådet – att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre, lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932) och lag om ändring i rättegångsbalken.

Regeringens förslag finns i bilaga 1 och lagförslagen i bilaga 2.

Propositionen har inte föranlett någon motion.

Utskottets överväganden

Förvärv av stöldgods i god tro

Utskottets förslag i korthet
Riksdagen bör anta regeringens lagförslag.

Gällande rätt

Godtrosförvärvslagen innebär att om någon har förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning, men varken var ägare eller behörig att förfoga över den, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han fått den i sin besittning och var i god tro. En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att förvärvaren inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. Det saknar betydelse på vilket sätt den ursprunglige ägaren blivit av med egendomen, varför det är möjligt att göra godtrosförvärv av såväl stöldgods som egendom som frånhänts ägaren på annat olovligt sätt.

Den som på grund av någon annans godtrosförvärv förlorat äganderätten till egendom har rätt att få tillbaka den mot lösen. Lösenbeloppet skall bestämmas enligt den s.k. vederlagsprincipen, vilket innebär att beloppet skall motsvara den nye ägarens kostnader för förvärvet av egendomen och dess förbättring. Ett krav på återlämnande av egendom mot lösen måste framställas till innehavaren inom tre månader från det att den ursprunglige ägaren fick eller måste antas ha fått kännedom om innehavet. Efter utgången av denna tidsfrist preskriberas lösenrätten.

Bestämmelser om godtrosförvärv finns också i annan lagstiftning, bl.a. 14 § lagen (1936:81) om skuldebrev och 2 kap. 10 § sjölagen (1994:1009). Godtrosförvärvslagen gäller inte då dessa bestämmelser är tillämpliga.

I 41 § köplagen (1990:931) finns särskilda regler om fel i köpt gods om tredje man har äganderätt eller panträtt i den sålda egendomen. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i konsumentköplagen (1990:932).

Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken får egendom som skäligen kan antas vara frånhänd annan genom brott tas i beslag, s.k. återställandebeslag. Ett sådant beslag fyller inte något utredningssyfte utan har endast till ändamål att säkerställa målsägandens rätt till egendomen. Om förundersökning inte inleds eller läggs ned eller om åtal inte väcks skall ett beslag hävas och egendomen återlämnas till den hos vilken beslaget gjordes.

Propositionen

I propositionen konstaterar regeringen att principen att man kan göra godtrosförvärv av stöldgods är svår att förankra i det allmänna rättsmedvetandet och att det inte går att komma ifrån att lagstiftningen i detta hänseende förmedlar ett budskap som från kriminalpolitiska utgångspunkter är olyckligt. En klar och enkel regel som säger att den som blivit bestulen på sin egendom alltid har rätt att få tillbaka den skulle, anförs det vidare, ge en tydlig signal om att handel med stöldgods inte tolereras och att man aldrig kan räkna med att få behålla det man köpt om det visar sig att det är stulet. I propositionen framhålls också att möjligheterna att göra godtrosförvärv är betydligt mindre i andra nordiska länder och att det i en förmögenhetsrättslig fråga av detta slag finns anledning att fästa vikt vid att reglerna bygger på rättsgrundsatser som inte avviker alltför mycket från vad som gäller i jämförbara länder.

Regeringen anser mot den nu angivna bakgrunden att det är motiverat att genombryta den nuvarande exstinktionsprincipen och föreslår att det inte längre skall vara möjligt att göra godtrosförvärv av stöldgods och egendom som frånhänts ägaren genom rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande. I sådana fall bör den ursprunglige ägaren ha rätt att få tillbaka egendomen utan att betala lösen. Däremot bör, enligt vad som föreslås i propositionen, godtrosförvärv kunna ske även i fortsättningen när egendomen frånhänts ägaren på annat sätt än genom stöld eller annat olovligt tillgrepp, exempelvis genom förskingring eller bedrägeri.

Som redovisats i det föregående gäller i dag att rätten att lösa tillbaka egendom preskriberas tre månader efter det att den ursprunglige ägaren fick eller måste antas ha fått kännedom om att någon innehar egendomen. En motsvarande preskriptionsregel föreslås när det gäller rätten att utan lösen få tillbaka egendom som stulits eller olovligen tagits på annat sätt och som, enligt förslaget, inte längre kan bli föremål för godtrosförvärv. Sålunda förlorar ägaren, enligt förslaget, rätten till egendomen om han inte kräver tillbaka den av innehavaren inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om innehavet. Regeringen anser att preskriptionsfristerna bör vara lika långa såväl vid återkrav utan lösen som vid återkrav mot lösen, varför tremånadersfristen föreslås bli förlängd till sex månader.

Om det efter lång tid uppdagas att egendom som dittills innehafts i god tro med äganderättsanspråk är stulen eller olovligt tillgripen på annat sätt är det, enligt regeringens uppfattning, inte rimligt att innehavaren under alla förhållanden skall behöva avstå från egendomen. Med hänsyn till detta föreslås i propositionen en regel med den innebörden att den som förvärvat lösöre från någon som varken var ägare eller hade rätt att förfoga över egendomen och som därefter innehaft den med äganderättsanspråk under tio år erhåller äganderätt till egendomen på grund av hävd. En förutsättning för detta är att förvärvaren vid förvärvet och under hela innehavstiden varit i god tro. Den ursprunglige ägaren skall, enligt vad som föreslås i propositionen, i en sådan situation ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Regeringen gör i propositionen bedömningen att den föreslagna övergången till vindikationsprincipen i fråga om stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom i hög grad kommer att minska utrymmet för godtrosförvärv av egendom som har åtkommits vid brott. I de fall egendom i fortsättningen inte kan bli föremål för godtrosförvärv är det, anförs det, normalt uppenbart att målsäganden har bättre rätt till egendomen än den hos vilken beslaget gjorts. Enligt regeringens mening är det i sådana fall inte rimligt att en målsägande skall behöva vänta på rättens avgörande i brottmålet för att få tillbaka sin egendom. I syfte att göra det enklare och snabbare att återställa brottsligt åtkommen egendom till rätt ägare föreslås därför ändringar i rättegångsbalkens regler om beslag som innebär att om det är uppenbart att målsäganden har bättre rätt till beslagtagen egendom än den hos vilken beslaget gjorts, får förundersökningsledaren eller åklagare innan åtal väckts besluta att egendomen skall återlämnas till målsäganden.

I dag saknas särskilda bestämmelser i konsumentköplagen om rättsliga fel. Någon uttrycklig rätt att göra gällande lagens felpåföljder mot säljaren finns alltså inte om det visar sig att den köpta egendomen tillhör tredje man. Skälet till detta är att sådana fel vid lagens tillkomst ansågs ha mycket begränsad betydelse, varvid särskilt hänvisades till att reglerna om godtrosförvärv gav konsumenterna ett gott skydd. Mot bakgrund av den i propositionen föreslagna inskränkningen av möjligheterna att göra godtrosförvärv anser regeringen att det nu föreligger ett behov av en uttrycklig reglering i konsumentköplagen av säljarens ansvar för rättsliga fel. Sådana bestämmelser föreslås därför i propositionen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003 och skall, enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna, tillämpas endast på förvärv och köpeavtal efter ikraftträdandet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar helt regeringens bedömning att exstinktionsprincipen bör frångås i fråga om stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom och välkomnar de nu framlagda förslagen. Ingen motion har väckts med anledning av propositionen, och utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens lagförslag.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2002/03:17 föreslår regeringen (Justitiedepartementet) – efter hörande av Lagrådet – att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre,
2. lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932),
3. lag om ändring i rättegångsbalken.

Lagförslagen har intagits som *bilaga 2* till betänkandet.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre

2 Förslag till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932)

3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Elanders Gotab, Stockholm 2003